

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI TOIMETISED XXXVII

ARNOLD KASK

J. V. VESKI JA EESTI OSKUSSÕNASTIKUD

TARTU 1938

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

Ec 35785

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI TOIMETISED XXXVII

ARNOLD KASK

J. V. VESKI JA EESTI OSKUSSÕNASTIKUD

AVEC UN RÉSUMÉ :

J. V. VESKI ET LES VOCABULAIRES
DE MOTS TECHNIQUES ESTONIENS

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

2-01-00891

TARTU 1938

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

Äratrükk ajakirjast „Eesti Keel“ nr. 3—5, 1938.

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1938.

Kavatsused eestikeelseid oskussõnu luua ja eesti oskussõnastikke koostada ulatuvad juba ärkamisaega. Nii leidub Eesti Kirjameeste Seltsi 19. koosoleku (peetud 29. ja 30. aug. 1879) protokollis selle kohta järgmine otsus: „Võeti nõuuks, Eesti keele rikastamise ja teaduse nimede ühise pruukimise eest hoolt kanda. Arvati tulusaks ja tarviliseks üksikute teaduskondade kohta tarvilisi kunstsõnu kokku säädida. Selle töö juures sündida aga 1) järele uurida, kas sarnasid sõnu meie rahva suus juba pruugitavad, 2) tähele panna, mis tõised kirjanikud juba enne pruukinud, 3) oma loodud sõnu ehk nimetusi võimalikult Soome keele juhil kokku säädida“.¹ Samal koosolekul määratakse isegi isikud kindlaks, kes hakkaksid koguma oskussõnu grammatika, ajaloo, pedagoogika, ökonoomia, muusika, loodusteaduse, matemaatika, geograafia, esteetika ja arstiteaduse alalt.

Uuesti kerkib oskussõnade küsimus esile käesoleva sajandi algul. Nimelt leitakse juba Eesti Kirjanduse Seltsi esimestel koosolekutel, et eestikeelse koolikirjanduse arengut pidurdab tugevasti oskussõnade puudus. O. Kallas soovib oskussõnade soetamisel võtta eeskuju Soomest (EKS-i koosolekul 4. I 1908). H. Koppel nuriseb samal koosolekul ebaühtluse üle oskussõnade tarvitamisel; ühtlasi märgib ta, et Eesti Üliõpilaste Seltsis olevat läbitöötamisel arstiteaduslikud sõnad ja kogutavat taimenimesid. Ka EKS-i Keeletoimkonnas harutletakse nüüd oskussõnade küsimust. Keeletoimkonna 19. I 1908 peetud koosoleku protokollis märgitakse: „Otsustati tänini tarvitata terminid techni kokku koguma hakata, mida siis kirjakeele materjaliks võiks tarvitada. Dr. Kallas

1 EKMS-i aastaraamat 1879, protokollid, lk. 19.

võtab oma pääle tellida soomekeelsed nimekirjad. Loodus-
teaduse materjal on Dr. Koppelil juba ja töötab selle kallal
ise-komisjon“.²

Tööd alustatakse matemaatika oskussõnade kogumisega,
sest neid on vastava õperaamatu väljaandmise puhul kõige-
pealt tarvis. Materjali eelkogumine usaldatakse J. T a m m e m ä e kätte, kes selle töö 1908. a. suvel ka sooritab.

Samal ajal on oskussõnade kogumise küsimus esile kerki-
nud ka Tallinnas. Nimelt teatab J. V. V e s k i EKS-i üld-
koosolekul 16. aug. 1908, et „Tallinna Eestimaa rahvahari-
duse seltsi kirjanduse osakond on otsuseks teinud tehnilisi
sõnu korjata“. Ühtlasi teeb J. V. Veski sel puhul järgmise
ettepaneku: „Keel edeneb teadusega; võõraste rahvaste kir-
jandus on palju edenenu, tõlkimise juures puudub palju
sõnu. Siin vaja ühist korralduslist tööd. See võiks järgmine
olla: 1) senini tarvitataid kunstsõnu koguda ja soovitada,
hulga jõuul uusi sõnu luua ja paremaid välja otsida; 2) kesk-
kohad seada, kuhu sõnad kokku saata ja kes seda tööd pea-
vad tegema; 3) Synoniimide sõnastikku kokku seada; 4)
sõnade arendamise reeglid, s. o. kuidas rahvakeeles ükski sõ-
naosa (suffix) sõnale tähenduse annab, kindlamaks seada,
et nende abil uusi sõnu luua: näit. meil on sõnas praktisch
isch asemel igal pool line tarvitatud. Siin peaks järele kaa-
luma, kas see õige on, kas lik õigem ei ole. Tallinnas on selle
küsimuse kallal kogukene töölisi tööl, aga neid on vähe. See
töö tuleb laiemale alusele panna“. ³ Koosolekul leitakse, et
tallinlased peaksid seda tööd ühiselt EKS-i Keeletoimkonnaga
tegema. Koosoleku juhataja V. R e i m a n võtab ettepaneku
puhul tekkinud läbirääkimised järgmiselt kokku: „koosolek
on leidnud ettepaneku väga tähtsa olema ja paneb koosoleja-
tele ette sellekohast materjali saata Tallinnasse J. Veski kätte,
ehk Tartusse E. K. S. keelekomisjonile“. ⁴

Järgnevail aastail jätkab EKS oskussõnade soetamist ja
oskussõnastikkude avaldamist. Esimese oskussõnastikuna il-
mub trükist 1909. a. „Mathematika sõnastik“, mis sisaldab
aritmeetika, geomeetria ja algebra sõnu. Materjalid sõnasti-
kuks kogus, nagu eespool märgitud, J. T a m m e m ä g i, kuna
ainestik arutati ühiselt läbi nn. „Keele-komisjoni mathema-
tika ala-komisjonis“. „Mathematika sõnastikule“ järgneb

2 EKS-i Keeletoimk. prot., lk. 15, 16.

3 EKS-i aastaraamat I, lk. 79.

4 Seals., lk. 80.

1911. a. „Maadeteaduse sõnastik“, milleks vastavad eeltööd tegi jällegi J. T a m m e m ä g i.

Eriti rikas on oskussõnastikkude poolest 1914. a. Sel aastal ilmub korraga kaks „Keemia sõnastikku“ (üks Tartus EKS-i ja teine Peterburis Petrogradi Üliõpilaste Seltsi väljaandel), „Sõjamehe sõnastik“ ja kaunis ulatuslik „Eesti arstiteadusline sõnastik“. Hinnates neid oskussõnastikke märgib V e s k i, kes vahepeal on saanud EKS-i teaduslikuks sekretäriks, et eriti oluline on ühine keskus oskussõnastikkude väljandmisel. Ühtlasi kriipsutab ta alla selle töö jätkamise tarvet, öeldes: „Soovitaksin lõpuks ka teistele aladele oskussõnade soetamises järele jõudmist. Kahjuks ei ole see töö kaugeleki veel igal pool hoogu võtnud“. ⁵ Hoolimata sellest soovitusel ei too järgmised aastad oskussõnastikkude alal kuigi palju uut.

Nagu varem märgitud, oli Eesti Üliõpilaste Seltsi Loodusteaduse Osakond hakanud taimenimesid koguma. Peale kogutud materjali esialgset läbivaatamist asuti 1916. a. sügisel koos EKS-i Keeletoimkonnaga nimede lõplikule kindlaksmääramisele. EKS-i poolt võttis sellest tööst osa ka J. V. V e s k i. Peeti 23 ühist töökoosolekut, kus määrati kindlaks töö juhtmõtted ja katsuti anda igale taimel nimi. Nimesid andes püüti botaanilisele süsteemile vastav eesti nimede süsteem luua: kõigepealt anti nimi perekonnale (genus), liikide (species) juures korraldi perekonnanimi ja lisati kohane omadussõna juurde, sugukonna (familia) nimi anti kõige tuttavama perekonnanime järgi (näit. perekond *Ranunculus* L. = tulikad, liik *R. acer* = kibe tulikas, sugukond *Ranunculaceae* = tulikõislased). ⁶ Töö tulemused avaldati 1917. a. „Eesti Kirjanduse“ kaasandena arvustamiseks ja täienduste tegemiseks. Kuigi täiendusi saadeti, jäi nimestikku siiski terve hulk tühi- kuid, kus vastaval meil kasvaval taimel eestikeelne nimetus puudus. Saksa okupatsiooni päevil töötas J. V. Veski nende tühikute täitmisel, püüdes leida või luues ise vastavaid taimenimesid. Nii on näiteks V e s k i poolt võetud tarvitusele taimenimed nagu *enelised*, *näkirohulised*, *jänesekäpad*, *kõrveköömned*, *rannikad*, *veisisuled*, *karunõgesed*, *päevakübarad*, *sugapea* jne. Eelistatud on nimede soetamisel rahvakeelsete taimenimede eeskujul peamiselt nominatiivseid liitumisi, näit. *metsputked*, *sirpputked*, *pihl-enelad*, *võhik-kakrad*. Sugu-

⁵ EKS-i aastaraamat VII, lk. 117.

⁶ Vrd. Kodumaa taimed I, lk. 4.

konna-nimetusi on püütud edasi anda *line-lõpu* varal, näit. *linalehikulised, siniladvalised, vesikuuselised, raudürdilised* jne. Tähelepanu väärib veel, et siin leidub ühtlasi põhjalik värvide (50 värvi) eestikeelne nimestik. Paljudele rahvakeeles leiduvatele värvinimedele (näit. *tuhkur, võik, ruske, ruuge, paat, kõrb jt.*) on siin antud oma kindel tähendus. Raamat, mis sisaldab umbes 1900 taimenime, ilmus ühes täiendustega 1918. a. pealkirja all: „Kodumaa taimed“ I. See on üheks põhjalikumaks ja väärtuslikumaks enne Eesti iseseisvumist koostatud oskussõnastikuks. „Kodumaa taimede“ keelelise külje väljatöötamisega alustas J. V. Veski ühtlasi oma suurt tööd eesti oskussõnade loomise ja ühtlustamise alal.

Eesti iseseisvuse saabumisega muutus olukord ka keele alal põhjalikult. Senini oli eesti keel olnud teisejärguliseks vähemusrahvuse keeleks, nüüd sai ta aga riigikeeleks; senini oli oskussõnu vajatud ainult algkoolide ja osalt ka keskkoolide õpperaamatute ning populaarteaduslike tööde kirjutamisel, nüüd tuli aga hakata eesti teadust arendama ja eesti keel muutus ülikooli kuuldessaalide keeleks; senini oli piirdunud ainult mõne ala oskussõnastikuga, nüüd vajati kõikide teadusalade eestikeelset terminoloogiat. On sellepärast mõisteta, et ülikooliringkonnad olid need, kes nüüd kõigepealt mõtlesid eesti teadusekeele loomisele ning eesti oskussõnastikkude soetamisele. Ja et J. V. Veski vahepeal oli saanud ülikooli eesti keele lektoriks, siis oli asjatundlik keeleline abi kõigil käepärast. Nii algabki nüüd lektor J. V. Veskil intensiivne töö igasugustes oskussõnade komisjonides, mis on lakkamatult kestnud tänini.

Alamal püüamegi jälgida seda tööd üksikutes komisjonides ja märkida selle töö tulemusi.

Esimesena asus tööle zooloogia oskussõnade komisjon 7. jaan. 1920. a. Eeltöid mõne ala oskussõnade koostamiseks oli tehtud juba 1918. a. lõpul. Nii oli Eesti Üliõpilaste Seltsi vastava toimkonna poolt J. V. Veski kaasabil püütud fikseerida eesti putukate (milleks materjali kogunud K. Zolk) ja kalade (materjalid G. Vilberg'ilt) nimestikku, kuid see töö oli piirdunud ainult üksikute koosolekutega. Nüüd aga hakati prof. J. Piiperi juhatusel üldzooloogilistele mõistetele eestikeelseid nimetusi otsima ja loomade nimestikku koostama. Kolme semestri jooksul töötati välja esialgne zooloogiline oskussõnastik, mis suutis hädalisemaid tarbeid rahuldada. Trükist see sõnastik tervikuna ei ole ilmunud, kuid mitmed komisjoni poolt läbivaadatud alad on hiljem pärast põhjaliku

mat ümbertöötamist avaldatud. Ilmumata on jäänud selgrooliste loomade nimestik. Ainult väike osa — nimelt Eesti lindude nimestik — avaldati Loodusuurijate Seltsi Ornitoloogiaosakonna poolt M. H ä r m s'i redaktsioonis 1922. a. ajakirjas „Loodus“. See nimestik sisaldab 272 Eestis elutseva linnu nime. Äratrükk sellest nimestikust ilmus ka eri raamatuna.

1922. a. jätkas H. R i i k o j a koos J. V. V e s k i g a zooloogiliste oskussõnade fikseerimist. Seekord asuti selgrootute loomade süstemaatilise nimestiku väljatöötamisele. Siingi oli tarvis, samuti kui botaaniliste oskussõnade puhul, kõigepealt süsteem kindlaks määrata. Kui rahvakeeles või senises eesti kirjanduses vastav nimetus puudus, siis loodi uus sõna, mis tarviliku mõiste mõtte võimalikult tabavalt edasi annaks. Seejuures valiti suuremate süstemaatiliste ühikute nimetusteks kas vastavad lihtsõnad, nominatiivselt liidetud nimisõnad või *ne*-liite varal tugevaastmelisest tüvest moodustatud tuletised, näit. *viburloomad*, *imikloomad*, *kärssussid*, *ainuraksed*, *ainastuumsed*, *tompsed* jne. Vähemate süstemaatiliste ühikute nimed (seltsist sugukonnani) tuletati *line*-liite varal, näit. *üraskilised*, *urbelised*, *põidikulised*, *vilasktombulised*, *andrulised*, *taibkoorelised*, *kojuselised* jne. Sugukondade nimede moodustamiseks tarvitati *lane*-liidet, näit. *kerasviburlased*, *hüüvelased*, *tõrilased*, *hõõlasurblased*, *leediklased*, *keeritskodalased* jne. Trükkis avaldasid H. Riikoj ja J. V. Veski oma töö, mis sisaldab u. 2000 nimetust, 1924. a. pealkirja all „Selgrootute loomade süstemaatiline nimestik“.

Peale selgrootute loomade nimestiku valmimist jätkasid samad autorid juba 1923. a. alates üldzooloogiliste oskussõnade kinnistamist. See töö kestis kuni 1929. aastani. Lõpul ühtlustati zooloogilisi oskussõnu arstiteaduse omadega, milleks ka dr. A. V a l d e s komisjoni tööst osa võttis. Trükist ilmus H. Riikoj ja J. V. Veski „Eestikeelseid zooloogilisi oskussõnu“ 1930. a. Sõnastik sisaldab umbes 10.000 sõna ja on ilmunud oskussõnastikest üks suuremaid. Oskussõnade soetamisel on suurel määral tõlgitud vastavaid ladinakeelseid, harvemini saksa- või venekeelseid termineid, kuid sageli on loodud ka täiesti uusi sõnu. Nii võiks märkida siin J. V. Veski poolt tarvitusele võetud sõnadest mõningaid: *aretama* (= züchten), *elur* (= biobiast), *ergustus* (= innervatsioon), *erima* (= varieeruma), *kombits* (= Fühler), *hõljum* (= plankton), *hõõrel* (= raadula), *hüüvistu* (= zoolglöa), *hüüvistus* (= tromboos), *iive*, om. *iibe* (= Zunahme), *kaavik* (= Balg), *kinnikud* (= imilohud), *koetis* (= struk-

tuur), *kogum* (= kompleks), *kompel* (= Taster), *kulend* (= pseudopood), *kõukumine* (= atavism), *manus* (= lisand), *sete*, om. *sette* (= sediment), *sirusti* (= sirustuslaud), *toes* (= skelett), *tugim*, *i* (= Stützgerüst), *urve*, om. *urbe* (= poor).

Üldiselt on zooloogia-ala oskussõnade poolest võrdlemisi heas olukorras. Kuigi oskussõnade soetamiseks on aastate jooksul peetud tervelt 207 koosolekut, mis on kestnud 558 tundi, pole see töö siiski veel täiesti lõpule viidud, sest selgrootsete süstemaatika on veel viimistlemata.

Teisena alustas 1920. a. alguses tööd maateaduse oskussõnade komisjon. Esialgseid tarbeid rahuldav maateaduse oskussõnastik — nagu eespool märgitud — oli iimunud juba 1911. a. Ülikooli-tööks oli aga tarvis ulatuslikumat ja põhjalikumat sõnastikku. Selleks astuski prof. Granö juhatusel kokku toimkond, kus keeleliseks eksperdiksi oli samuti lektor J. V. Veski. Toimkond töötas kuni 1926. a. I semestri lõpuni enam-vähem pidevalt, üksikuid koosolekuid peeti ka 1930. a. Seejuures harutleti läbi nii üldgeograafilised oskussõnad kui ka sõnu astronoomia, meteoroloogia, geoloogia, mineraloogia, geograafiliste pärisnimede, elamute jmm. alalt. Kokku on maateaduse oskussõnade toimkond pidanud 198 koosolekut kestusega 466 tundi. Trükist ei ole põhjalikumat maateaduslikku oskussõnastikku ilmunud. Küll on aga toimkonna poolt soovitatud oskussõnu tarvitatud meie senises geograafilises kirjanduses. Ilmunud on ainult osa neist 1929. a. pealkirja all „Valik saksa- ja eestikeelseid geoloogilisi oskussõnu“. See valimik sisaldab umbes 1100 oskussõna.

Maateaduslikus oskussõnastikus on J. V. Veski edukalt kasustanud paljusid Wiedemannis leiduvaid murdesõnu. Näiteina võiks nimetada sõnu nagu *hail* (= Kessel), *supp*, *-u* (= Eisbrei), *soot*, *-i* (= Altwasser), *alang* (= Graben), *seere*, *-me* (= Trockenstreifen), *rübi*, *rübjustus* (= Einsattelung), *uuts*, *-a* (= härm), *übjõgi* (= Wildbach), *lihkuma* (= rutschen), *kehvel* (= Bank), *lauter* (= Bootshafen), *viru* (= Strudel), *sumbküla* (= Haufendorf), *lamm* (= Talsohle), *loos*, *-u* (Talsohlensenke), *poostmine*, *pooste* (= Zerstörung) jne. Eesti kohanimede põhjal on moodustatud sõnad *vaar*, *-a* (= Hügel) ja *voor*, *-e* (= Drumlin). J. V. Veski poolt tuletatud geograafilistest oskussõnadest on paljud saanud üldiselt tuttavaks, näit. *maak*, *-i*, *elamu*, *joonis*, *ilmastu*, *ajastu* — *ajastik* — *aegkond*, *kõrgrõhkkond*, *madalrõhkkond*, *kivim*

luti mitmel õigusteadlaste päeval. Muuseas võeti õigusteadlaste päevadel (1922. a. Tartus ja 1923. a. Tallinnas) kohtu keele kohta vastu ka järgmine tees: „Kohtu keel peab olema rahvapärane, loogiline, otstarbekohane, täppis ja õige väljendamisest, kaunis kõlavuses ning lühike kujus“. ⁸ Neid nõudeid on komisjon püüdnud ka täita, kuigi see ei ole — vähemalt rahvapärasuse suhtes — täiel määral alati õnnestunud.

Komisjon harutas läbi üle 16.000 sõna. Valimiku neist sõnadest (umbes 9600 sõna) avaldasid sõnastiku koostajad F. Karlson ja J. V. Veski 1934. a. trükis pealkirja all „Õigusteaduse sõnastik“. Raamatu eessõnas on J. V. Veski andnud ülevaate ka töö keelelise külje kujunemisest. Nagu teistes oskussõnastikkudes, nii on siingi moodustatud rohkesti sõnu tuletamise ja liitmise teel. Lisaks sellele on soetatud nii mitmeidki uudisliku laadiga sõnu, näit. *ajendama* (= veranlassen), *talendama* (= reservieren, vorbehalten), *käsundama* (= beauftragen), *säotama* (= bestimmen, anberaumen), *varitama* (= kompromittieren), *veerdama* (= insinuiieren), *vaidama* (= Einrede erheben), *virkama* (= alarmieren), *kättama* (= einhändig), *ärama* (= absagen), *võibuvus* (= Potenzialität), *vahemed* (= Ferien), *kinnik* (= Immobil), *vallak* (= bewegliche Sache), *loas* (= Urlaub), *olm* (= fakt), *suva* (= Ermessen), *hagi* (= Zivilklage), *kuulekas* (= gehorsam), *äretama* (= provozieren), *äredus* (= Provoziertheit) jne. Laenatud on sõnu soome keelest, näit. *raev*, *kulgema*, *hagama*, *haldama*, samuti ka eesti murdeist (*hålvama*—mit Worten beleidigen, *hagrima* = Gestohlenes kaufen, *kaadama* = aufheben, widerrufen, *kõnu* = Kraft, Vermögen jne.). Sõnad nagu *kehtima*, *sõltuma*, *laevatav* (jõgi), *asjur*, *lõiv* jmm. on saanud üldkeeleski täiesti tuttavaks. Üldiselt on see oskussõnastik uudissünnitiste poolest õige rikas.

Agronomia alal loodi oskussõnade komisjon 1921. a. kevadel. See komisjon otsustas „1) koguda rahvakeeles tarvitusel olevaid oskussõnu ja 2) välja töötada vastavad oskussõnad vastavalt mõistetele ja võõrakeelsetele oskussõnadele“. ⁹ Et rahvakeelest vähe sellekohast materjali saadi, siis asus toimikond uute sõnade väljatöötamisele. Laialisest põllumajanduse alast valiti esiteks kõige hädalisemana vaadeldavaks põllumajandusliku majandusteaduse ala. Sel alal töötati kahe aasta jooksul 31 koosolekul läbi ligi 350 mõistet. Töö tulemused avaldati 1923. a. ajakirjas „Agronomiam“ ja äratrükina

⁸ F. Karlson — J. V. Veski, Õigusteaduse sõnastik, lk. III.

⁹ Põllumajanduslikud oskussõnad I, lk. 3 (äratrük „Agronomiam“ 1923).

sellest pealkirja all „Põllumajanduslikud oskussõnad I, maa-
viljustulunduse oskussõnad“. Edasi jätkas Akadeemilise Põl-
lumajanduse Seltsi oskussõnade toimkond sordiaretuse oskus-
sõnade loomist. Talvel 1923—24 peeti selleks 12 koosolekut
ja harutati läbi umbes 550 sõna. See töö ilmus 1924. a. „Ag-
ronoomias“ ja äratõmme sellest kannab nimetust „Põlluma-
janduslikud oskussõnad II, sordiaretuse oskussõnad“. Järg-
nevalt töötati 1926. a. kevadel läbi aianduse sõnad, mis eel-
miste eeskujul ilmusid samuti „Agronoomias“. Äratrükk sellest
kannab pealkirja „Maatulunduslikud oskussõnad III, aianduse
oskussõnad“. Sel alal töötati välja umbes 750 oskussõna.

Paralleelselt Akad. Põllumajanduse Seltsi oskussõnade
toimkonnaga töötas ka Eesti Agronoomide Seltsi juures oskus-
sõnade komisjon, kus võeti harutlusele taimekasvatuse sõnad.
Toimkond asus tööle 1924. a. kevadel ja töö tulemused aval-
dati 1926. a. „Agronoomias“ ning äratrükkina siit pealkirjaga
„Valik sõnu taimekasvatuse alalt“. Selleski sõnastikus taot-
leti ühelt poolt rahvapärasust, teiselt poolt teaduslikku täpsust.
Sõnastik sisaldab umbes 1500 mõistet taimekasvatuse kui ka
mõnelt naaberalalt.

Ühenduses L. R i n n e raamatuga „Maaparanduse alused“
(1931) soetati vastavas komisjonis (1927. a.) rida maaparand-
duse alale kuuluvaid oskussõnu, mis on ühtlasi sellesama ra-
matu lisaosas ära trükitud. See „Valik tarvitavamaid os-
kussõnu maaparanduse alalt“ sisaldab umbes 450 sõna.

Nüüd jätkati tööd loomakasvatuse alal. Tartu Ülikooli
Loomakasvatuse Kabineti poolt moodustatud komisjon pidas
alates 1928. aastast rea koosolekuid, kus fikseeriti üle 1300
oskussõna loomade söötmise kohta. Trükist ilmus „Valik os-
kussõnu loomade söötmise alalt“ „Agronoomia“ kaasandena
1930. a. Hiljem töötas seesama komisjon loomade aretuse
oskussõnade alal. Need oskussõnad — arvult üle 1700 —
avaldati 1932. a. T. Ü. Loomakasvatuse Kabineti väljaandena
pealkirja all „Valik oskussõnu loomade aretuse alalt“. Röö-
biti eelmise komisjoniga töötas ka Akad. Põllumajanduse
Seltsi juures juba 1927. a. alates vastav loomakasvatuse os-
kussõnade toimkond, mille töö kestis kuni 1933. aastani. Siin
kinnistati üle 2000 oskussõna koduloomade eksterjöörü ja ra-
kendusõpetuse alalt. See oskussõnastik, mis on kolmandaks
loomakasvatuse alal, ilmus 1934. a. pealkirjaga „Koduloo-
made eksterjööirilisi oskussõnu“.

Alates 1928. aastast töötas Akad. Põllumajanduse Seltsi
juures ka taimekaitse oskussõnade komisjon. Selle toimkonna
töö „Taimekaitse oskussõnu“ (koostanud A. K ä s e b i e r, E.

Lepik, J. V. Veski ja K. Zolk) ilmus 1932. a. ja sisaldab umbes 3000 oskussõna. Samuti kui muudeski põllumajanduse alale kuuluvates oskussõnastikkudes, on püütud siin soetada võimalikult eestipäraseid sõnu, et laiemad põllumajanduse alal tegelevad hulgad saaksid neid edukalt kasustada.

Nagu selgub, on põllumajanduse ja loomakasvatuse alal töötanud terve rida komisjone alates juba 1921. aastast. Ilmunud on sel alal tervelt 9 valimikku, mis sisaldavad umbes 11.600 oskussõna. Seejuures pole kõiki oskussõnu (näit. põllumajanduslike vahendite nimetused 1934—36) trükist veel ilmunudki. Hoolimata sellest tundub, et seni on õieti eeltöid tehtud põhjalikuma ja suurema ühise põllumajandusliku sõnastiku tarvis, mis ootab veel ilmumist. Senini on neil aladel peetud kokku 364 koosolekut, mis on kestnud 783 tundi.

Keelelise eksperdina on kõikidest agronoomia-ala komisjonidest osa võtnud lektor J. V. Veski. Tema poolt soovitatud sõnadest võiks siin märkida järgmisi: *talund* (= Landgut), *viljama* (= viljakandvaks muutma), *töötlemine* (= Bearbeitung), *jõudlema* (= leisten), *võrsik* (= Ableger), *neos* (= Bukett), *istuti* (= Pflanzholz), *keedis* (= Abkochung), *eritis* (= Sekret), *kohastumine* (= Anpassung), *puhtima* (= beizen), *veostu* (= Fahrgestell), *närim* (= näripuru, ussijahu), *rooduma* (= sich skelettieren), *tarastama* (= ümbritsema), *nurisünnitus*, *kanala*, *sigala*, *kahjur* jne.

Botaanika alal oli juba enne iseseisvust hulk tööd tehtud. Siiski ei suutnud varem kogutud oskussõnad suurenenud nõudeid rahuldada. 1921. a. sügisel moodustati Tartu Ülikooli Botaanika-instituudi juures vastav õppejõududest koosnev komisjon, kelle ülesandeks oli koos lektor J. V. Veskiga soetada tarvilikke oskussõnu nii kooliraamatute kui ka ülikoolikursuse jaoks. Komisjon töötas 1921. kuni 1924. aastani, harutades seejuures läbi ka varem ilmunud „Kodumaa taimede“ uue trüki käsikirja. See käsikiri ilmus trükist 1928. a. „Eesti taimede nimestiku“ nime all (sisaldab Eestis metsikult kasuvad õistaimed). Üldbotaanilised sõnad (taimeanatoomia, taimefüsioloogia jm. alalt) avaldati a. 1929, peale seda kui kogutud materjali 1928. a. algul veel kord oli täiendatud, „Botaanilise oskussõnastikuna“. See sisaldab eestikeelseid vas- teid 2288 mõistele. 1932. aastast alates on botaanika oskussõnade komisjon veel korduvalt koos käinud, et kindlaks määrata ka eostaimede liike (samblikke, seeni jm.) ja leida sõnu taimegeograafiliste mõistete väljenduseks. See töö on aga praegugi veel pooleli. Kokku on Ülikooli Botaanikainstituudi juures töötav komisjon koos käinud 110 korda (286 tundi).

Näiteina võiks nimetada botaanika alalt seesuguseid sõnu nagu *värd* (= Bastard), *keerits* (= spiraal), *oles* (= organism), *osis* (= Bestandteil), *mahuti* (= Behälter), *rapik* (= Gestrüpp), *püsik* (= Staude), *nõsumuld* (= Gleiboden), *kidurmu* (= Trift), *kanarmu* (= Calluna-Heide); sammalde nimetusi nagu *laanik*, *ojak*, *valvik*, *tiivik*, *kännik*, *härmik*, *ehmik*, *sirbik* jne.

Arstiteaduse alal oli Heinr. Niggol'i poolt 1914. a. ilmunud „Eesti arstiteadusline sõnastik“ (EÜS-i vastava sektiiooni poolt kogutud materjalide põhjal), kuid Eesti iseisvuse algusaastaiks oli see tunduvalt vananenud. Pealegi nõudis ka ülikoolitöö tungivalt eestikeelseid oskussõnu. Uue põhjalikuma oskussõnastiku soetamiseks astus kokku Tartu Eesti Arstide Seltsi poolt valitud oskussõnade komisjon dr. A. Valdes'e juhatusel. Komisjon töötas pidevalt 1922. a. algusest kuni 1929. a. lõpuni. Hiljemgi on komisjon korduvalt koos käinud. Kokku on arstiteaduslike sõnade soetamiseks peetud 404 koosolekut, mis on kestnud 868 tundi. Komisjon koostas põhjaliku (u. 10.000 sõna) ja kaasaja nõudeid rahuldava käsikirjalise oskussõnastiku, millest mitmed osad on A. Valdes'e ja J. V. Veski toimetusel ka trükist ilmunud. Nii avaldasid nad ajakirjas „Eesti Arst“ „Kogu eestikeelseid arstiteaduslisi oskussõnu“, mille äratrükk 1924. a. ka eri raamatuna ilmus. See valimik sisaldab üle 4000 oskussõna. Hiljem on A. Valdes avaldanud „Eesti Arstis“ rea üksikute arstiteaduse alade oskussõnu. Nii ilmus temalt 1925. a. „Eestikeelseid oskussõnu füüsilise teraapia alalt“ (u. 200 sõna), 1926. a. „Diagnostilisi oskussõnu“ (u. 200 sõna) ja 1929. a. suurem valimik „Eestikeelseid anatoomilisi oskussõnu“ (u. 2000 sõna).

Arstiteaduslike sõnade soetamisel on eriti silmas peetud teaduslikku täpsust. Selle kohta ütleb A. Valdes anatoomiliste oskussõnade valimiku eessõnas järgmist: „Uusi eestikeelseid oskussõnu on püütud luua nii, et nad väljendaksid võimalikult täpsamalt ladinakeelsete oskussõnade sisumõistet, ning et iga eestikeelne oskussõna oleks ainult ühe mõiste tõlgitsemiseks. Kui näiteks enne üks eestikeelne sõna „*koobas*“ oli mitme ladinakeelse sõna (*atrium*, *cavum*, *ventriculus* jne.) väljenduseks, siis nüüd on kinnistatud igale ladinakeelsele sõnale oma eestikeelne erisõna: *koobas*, *õõs*, *vatsake* jne.“¹⁰ Mõistete täpsa eristamise nõudest on tingi-

¹⁰ Eesti Arst 1929, nr. 9.

tud ka vastavad lisandatud sõnaseletused, milles püütakse selgitada sünonüümide õiget tähendust. Nii käsitletakse näiteks 1924. a. ilmunud oskussõnastiku lõpul mõisteid nagu *külmetama, külmetuma, külmama, külmuma, külmutama, külmutuma; mädanemine ja roiskumine; haav ja paise; rike, kor-ratus ja häire; haigus ja tõbi; kiduma, kõdunema, väärastuma ja manduma; kivind ja kivistis; haisema, lõhnama, lehkama ja vinama; juhus, juht* jne. Samuti on 1929. a. „Eesti Arstis“ (nr. 6) selgitatud mõisteid nagu *avastama, leiutama, leidma; muudatus, muutus; terve, kogu; sünnitama, tekitama, põhjustama; sündima, tekkima, toimuma, juhtuma; hüübimine ja kalgendumine; katse ja kats; värv ja värvus* jmm. Siin on näidatud, missugune on tähenduslik erinevus nominatiivselt ja genitiivselt liitunud sõnade vahel (näit. *vähktõbi, suhkurtõbi*, kuid *kõhutõbi* jne.). Tarvilikuks on peetud seletada ka uusi oskussõnastikus tarvitusele võetud liiteid ja sõnu, näit. *lubjatustama* (=entkalken), *rasvatustama* (=entfetten); *song, lamatis* (=decubitus), *veritsustõbi* (=haemophilia), *verevalum* (=haemorrhagia), *toitumus* (=Ernährungszustand), *koolnu* (=surnukeha, laip), *süstel* (=Injektionsspritze), *tüsi* (Kreutzwald'il=komplikatsioon), *sündimus* (=nataliteet, mitte *sündivus*=võime sündida), *ämmandama* (=sünnitusabi andma), *toime* (=Wirkung), *immuunsus* (mitte: *immunitet*) jne. Lektor J. V. Veski ettepanekul ja soovitusel on tarvitusele võetud ka niisugused sõnad nagu *valk, valkaine, haigla, lahkama, ravi, ravila, nõu-andla, kümblema* (murdesõna) jt. Üldiselt on arstiteaduslikkudest oskussõnadest võrdlemisi paljud rahva hulgas levinud.

Arstiteaduslikkude oskussõnade koguga on liidetud ka ühe spetsiaalala, nimelt vaimuhaiguste ala erikomisjoni töötulemused. See komisjon töötas 1925. ja 1926. a. ja siin tarvitusele võetud sõnadest on mitmed, näit. *norg, -u* (murdesõna, =Unlust), *sähvmõte* (=Einfall), *ramblus* (=remissioon), saanud laiemaltki tuttavaks. Samuti on liidetud üldarstiteaduslikkude oskussõnadega ka odontoloogia-ala sõnad (1933. a.). Neid on seni tehtud umbes 365 (näit. *lebam* =Aufruhe, *nidur* =attachement, *Geschiebe, hambumus* =Biss jm.).

Metsanduse alal astus vastav Akadeemilise Metsaseltsi oskussõnade komisjon kokku 1922. a. kevadel. Tööd jätkati järgnevail aastail. Kokku peeti 22 koosolekut (kestusega 73 tundi). Läbitöötatud sõnad avaldati ajakirjas „Eesti Mets“ 1925. a. ja äratrükina siit pealkirja all „Metsandusli-

kud oskussõnad“. Sõnastik sisaldab 943 sõna. Keeelise eksperdina kuulus ka siia komisjoni lektor J. V. Veski. Ehk küll see oskussõnastik kuigi palju uut ei too, on mitmed J. V. Veski moodustatud sõnad sellegi kaudu teed leidnud üld-susesse, näit. *tõusmed* (= Keimpflanzen), *elustara* (= hekk), *puistu* (= Waldbestand), *uluk, -i* (= wildes Tier), *laikama* (= anreissen, anlaschen), *leetmik* (= Ortstein).

1922. a. septembris harutas J. V. Veski kümnel koosolekul koos vastavate eriteadlastega (leitn. Saebelmann jt.) läbi ka *kaitseväelised* oskussõnad. Need ilmusid trükist veel samal aastal pealkirjaga „Sõjaväe oskussõnastik“.¹¹ See sisaldab eestikeelseid vasteid umbes 2000-le mõistele. Paljud sellegi oskussõnastiku sõnadest on tulnud üldiselt tarvitusele, näit. *lask, rakmed, rakend, eelik* jm. Tänapäeva seisukohalt on see sõnastik juba tunduvalt vananenud.

Tehnika oskussõnu on koostatud õige mitmes osas ja mitme komisjoni poolt. Juba 1922. a. lõpul töötas vastav komisjon (J. Roosson, J. V. Veski jt.), et soetada ülikoolitöö seisukohalt kõige hädavajalikumaid tehnilise ala sõnu. Siin moodustatud sõnu on küll vastavas kirjanduses tarvitatud (näit. *lõtk* = Spielraum, *lõtkuma, lõhis* = Splint jt.), kuid trükis seda materjali pole avaldatud.

1930. a. moodustati M. Vellema juhatusel kutsekoolide nõuete rahuldamiseks vastav tehnika oskussõnade komisjon, kes asus koos lektor J. V. Veskiga vastavaid oskussõnu soetama. Komisjoni poolt ilmus 1933. a. osa sellest sõnastikust pealkirja all „Tehnika sõnastik, I osa, masinaosad ja tööriistad“. Sõnastik sisaldab üle 1700 sõna ja püüab rahuldada eelkõige tegeliku elu nõudeid. J. V. Veski poolt soovitatud sõnadest võiks siit märkida mõningaid: *käivitama, keevitamine, joonel* (= liineal), *hõõrits* (= Reibahle), *kaabits* (= Schaber), *saagmed* (= saepuru), *sidur* (= Kupp-lung) jne.

Kolmanda tehnika-ala komisjoni tööd on praegu käsil. Nimelt loodi 1937. a. algul Tallinna Tehnikaülikooli juurde vastav oskussõnade komisjon, kes asus tehniliste alade jaoks ulatuslikumat oskussõnastikku koostama. Esialgu töötati välja rida sõnu ehitustehnika (kivi-, puit- ja metall-tarindite, ehitusmaterjalide) alalt. Käesoleva aasta alguseks oli komisjonil esimesel lugemisel kirja pandud umbes 1600 sõna.

¹¹ Olgu märgitud, et juba 1914. a. oli ilmunud Pitka „Sõjamehe sõnastik“.

Osa neist sõnadest on avaldatud meie tehnikaaajakirjades. Keelelise eksperdina võtab töödest osa J. V. Veski. Uute sõnadena on see komisjon näiteks tarvitusele võtnud sõnad *tarind* (= konstruktsioon), *korrus* (soome keelest, = majakord), *sillus* (= Träger) jt.

Üheks kõige kestvamalt töötanud komisjoniks on Akadeemilise Ajaloo Seltsi oskussõnade toimkond (H. Sepp, J. V. Veski, E. Tender jt.) Nimelt on see komisjon 1923. a. kevadest kuni senini (20. VI 1938) pidanud tervelt 557 koosolekut, mis on kestnud 956 tundi. Selle aja jooksul on läbi töötatud kõik tähtsamad ajaloo alad, kusjuures näiteks paleograafia, numismaatika, heraldika ja sfragistika alal on tulnud täiesti teedrajavalt uusi sõnu soetada. Sõnastik sisaldab üle 20.000 sõna. Väikese valimiku (arvult umbes 750) neist sõnadest avaldas Alaline Ajaloo-õppekorralduse Toimkond 1928. a. See „Valik ajaloolisi oskussõnu“ püüab rahuldada peamiselt alg- ja keskkoolide tarbeid.

Ajaloo oskussõnastik on rikastanud meie sõnavara õige tunduvalt. J. V. Veski ettepanekuist võiks käesoleval juhul mainida näiteks järgmisi: *andam* (= Abgabe), *muistised* (= Altertümer), *päraldis* (= Appertinens), *relvistu* (= Arsenal), *läänistama* (= belehnen), *nekk* (= Blutrache), *sun-nismaisuus* (= Bodenpflichtigkeit), *liidus* (= Bündnis), *saraskond* (= Markgenossenschaft), *võhik* (= Laie), *teetel* (= Werk), *põlg* (= Acht).

Kunsti ajaloo alal moodustati Akadeemilise Kirjandusühingu Kujutava Kunsti Osakonna poolt 1924. a. vastav komisjon. Selle toimkonna töö kestis kuni 1926. a. lõpuni. Trükist ilmus „Kunsti ajaloo oskussõnastik“ 1927. a. Seegi sõnastik, nagu eessõnas märgitakse, on suurel määral J. V. Veski töövaeva tulemus. Teos sisaldab umbes 800 oskussõna.

Et arhitektuuri-ala sõnavara meil senini peaaegu täiesti puudus, siis tuli J. V. Veski selle sõnastiku jaoks moodustada terve hulk uusi sõnu. Näiteina olgu siin nimetatud mõned: *kaaristu* (= Laube), *päiskivi* (= Schlussstein), *nurgis* (= Eckstück), *nivend* (= Einknickung), *uuk*, *-a* (= Erker), *rübikatus* (= Satteldach) jne. Mitmed siin tarvitusele võetud sõnad leidsid hiljem rakendust ka ehitustehnikas.

Keemia alal oli küll juba 1914. a. ilmunud mitu oskussõnastikku, kuid need olid vananenud. Sellepärast astuski 1924. a. kevadel prof. P. Kogerna n'i juhatusel kokku vas-

tav toimkond, et hädavajalikumaid keemia-oskussõnu soetada. See toimkond pidas 1924. ja 1925. a. 9 koosolekut.

Uuesti ja püsivalt asuti keemia oskussõnastiku koostamisele 1928. a. jaanuaris. Seekord ei piirdutud ainult kitsa keemia alaga, vaid hakati töötleva võrdlemisi laiaulatuselist eksaktteaduste sõnastikku. Peale orgaanilise ja anorgaanilise keemia sisaldab see sõnastik sõnu ka mineraloogia, tehnoloogia, füüsika, geoloogia, metallurgia, mäetööstuse, tekstiiltööstuse, värvimis-, parkimis- ja trükkimistö, käärimisasjanduse, osalt ka farmaatsia ja meditsiini alalt. See teoksil olev sõnastik oma 25.000 sõnaga kujuneb üheks suuremaks olemasolevaist oskussõnastikest. Esimesel lugemisel jõuti sõnastiku materjal läbi vaadata 1931. a. lõpuks. Alates 1932. aastast kuni tänini on järjekindlalt töötatud (peamiselt koosseisus: A. P a r i s, L. T i g a n i k, J. V. V e s k i) selle sõnastiku ainenestiku lõplikul fikseerimisel. Kuivõrd põhjalikult seda tööd tehakse, näitab kas või seegi, et senini on jõutud teisel lugemisel ainult *k*-täheni. Koosolekuid on keemia oskussõnade komisjon aastate jooksul kuni käesoleva ajani (20. VI) pidanud tervelt 457, aega on kulunud selleks 980 tundi.

Sellegi sõnaraamatu koostamisele on J. V. V e s k i rakanud väga mitmesuguseid sõnasoetamise võimalusi. Tähelepanu väärivad kolmesugused liitmisvõimalused, mida sõnade erinevate tähendussuhete märgitsemiseks tarvitatud, näit. *kloorhapu* (chlorsauer), *kloorhape* (Chlorsäure), *kloorishape* (chlorige Säure), *klooriühend*; *joodraud* (Jodeisen), *joodishape* (jodige Säure), *joodisool* (Jodsatz); *väävelhape* (Schwefelsäure), *väävlishape* (schweflige Säure), *väävliühend* jne. Rohkesti on võetud tarvitusele ka murdesõnu, nagu *tõir*, *-a* (= Stange), *lüüt*, *-i* (= Abfall), *säit*, *-a* (= Schlamm), *vääs*, *-i* (= Spindel), *tihnama* (= abdampfen), *särdama* (= rösten). Isegi soomest on laenatud (*kasar*, *-a*, *kasardama*).

Muuseas olgu märgitud, et seesama keemia oskussõnade komisjon vaatas läbi ja ühtlustas ka fotograafia sõnastiku, mis ilmus H. M a l m'i poolt Tallinna Fotoühingu väljaandel teoses „Eesti foto-almanak“ V, 1932. See „Fotograafia oskussõnastik“ sisaldab üle 2000 sõna. Mitmed J. V. V e s k i poolt loodud sõnad, näiteks *säri* (= Licht), *säritama* (= belichten), *säritlus*, *jaland* (= Stativ) jne., on tulnud igapäevases fotokeeles üldiselt tarvitusele.

F ü ü s i k a oskussõnade soetamiseks peeti 1925. ja 1926. a. viis koosolekut, kusjuures kolmest koosolekust võtsid osa

ka ülikooli vastava aine õppejõud ja lektor J. V. Veski. Neil koosolekuil täiendati senist oskussõnastikku, mis oli ilmunud juba 1919. a. (J. L a n g — O. S u l l a „Füüsika sõnastik“), umbes 70 uue sõnaga. Viimaste hulgas on ka mitmeid J. V. V e s k i poolt loodud sõnu, nagu *sumisti* (= Summer), *veel-dama* (verflüssigen) jne. Trükist ilmusid need keskkoolide tarbeks määratud täiendused 1927. a. brošüüris „Füüsika sümboolika“. Põhjalikum ülikooli nõudeid rahuldav füüsika sõnastik aga puudub tänini.

Küllaltki huvitav on märkida, et ka keeleteadus on eestikeelsete oskussõnade soetamises jäänud teistest teadusealadest tunduvalt maha. Sel alal on ilmunud ainult väike valimik oskussõnu (arvult 321), ja needki selleks, et ühtlustada grammatiliste terminite tarvitamist koolides. Valimiku koostas vastav Akadeemilise Emakeele Seltsi juures ellukutsutud toimkond (A. S a a r e s t e, J. V. V e s k i, J. A i n e l o jt.) 1925. a. kevadsemestril. Trükist ilmus „Valik eestikeelseid grammatilisi oskussõnu“ ajakirjas „Eesti Keel“ (1925, lk. 20—35). Seesama valimik ilmus ka eraldi äratrukina „Eesti Keelest“.

U s u t e a d u s e alal hakati oskussõnu soetama 1925. a. kevadel. Kolme aasta jooksul jõuti oskussõnastik esimesel lugemisel läbi harutada. Töö avaldati „Usuteaduslikes Ajakirjas“ ja ka eri raamatuna 1928. a. pealkirja all „Usuteaduslisi oskussõnu“. Siin leidub umbes 4000 sõna. 1933. a. püüti oskussõnastiku koostamist teisel lugemisel jätkata, kuid paari aasta pärast katkes see töö ja on praegugi veel pooleli. Kokku on senini usuteaduslike oskussõnade komisjon pidanud 98 koosolekut (kestusega 164 tundi). Keelelise nõuandjana töötas komisjonis kaasa J. V. V e s k i. Näiteina tema sellealalisest loomingust võiks märkida sõnu: *pühak*, *pühamu* (= Heiligtum), *palvus* (= Andacht), *erala* (= Zelle) jt.

L o o m a a r s t i t e a d u s e oskussõnade loomiseks oli Akadeemiline Loomaarstiteaduslik Selts teinud eeltöid juba 1924. a. Esialgne materjal oli aga vähene ja seda oli tarvis täiendada. Oskussõnade töötlemiseks valiti vastav toimkond, millest paluti osa võtma ka J. V. V e s k i. Toimkond töötas materjali esmakordselt läbi 1926. a., kuid põhjalikumalt kaaluti oskussõnu 1930. ja 1931. aastal. Kokku pidas toimkond 54 koosolekut (151 tundi). Sõnastiku toimetas trükki toimkonna liige J. K a r l s o n. „Loomaarstiteaduslisi oskussõnu“ ilmus a. 1931 ja sisaldab umbes 5300 sõna. Et suurem osa siin avaldatud sõnavarast on välja töötatud juba teiste

alade (arstiteaduse, zooloogia, loomakasvatuse) vastavates komisjonides, siis ei paku see sõnastik mitte väga palju uut.

Kirjandusteaduse ala oskussõnade soetamiseks astus vastav komisjon (G. Suits, J. V. Veski, M. Lepik) kokku 1929. a. suvel. Tööd jätkati veidi muutunud koosseisuga 1931. a. Esimesel lugemisel suudeti kirjandusteaduse oskussõnastik läbi töötada 1933. a. kevadeks. 1935. a. alustati küll ainestiku teiskordset sõelumist, kuid viie koosoleku järele töö katkes. Kokku peeti sõnastiku koostamiseks 34 koosolekut. Trükist sõnastik ei ole ilmunud. Kirjandusteaduse oskussõnade komisjonis tekkinud uudissünnitistest võiks nimetada sõnu nagu *naljand* (= Schwank), *võrdum* (= Gleichnis), *hälviklause* (= anakoluut), *kaige* (= Ausklang), *põikam* (= ekskurss), *päätelaul* (= epood), *nõökam* (= pamflett), *lühe*, *-me* (= Kürze) jne.

Raamatukogunduse oskussõnastiku läbitöötamiseks moodustati Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu poolt vastav toimkond. See komisjon pidas 1930. a. kevadel 8 koosolekut, kus vaadati läbi Rich. Antik' u sellekohane materjal ja püüti J. V. Veski kaasabil luua või tuletada puuduvad oskussõnad. Nii võeti siin tarvitusele näiteks sõnad *ehis* (= illustratsioon), *taandrida* (= absats), *hundköide* (= iluköide), *kavastik* (= süsteem), *nimistu* (= kataloog), *laenutama* (= laenuks andma), *teatmik* (= Nachschlagewerk) jne. Fikseeritud oskussõnad (arvult umbes 1100) avaldas Rich. Antik 1931. a. pealkirja all „Oskussõnastik raamatukogunduse ja bibliograafia alalt“.

Senivaadeldud aladel oli komisjonide töö olnud enam-vähem kindla ilmega. Komisjonid olid oma töö kas lõpetanud ja vastavad oskussõnastikud üllitanud või oli aastaid kestnud töö veel pooleli (näit. keemia ja ajaloo alal). Peale mainitud alade on lektor J. V. Veski tulnud kaasa töötada ka paljudes toimkondades, kus töö on kandnud juhuslikku laadi ja piirdunud tihti mõne üksiku koosolekuga.

Üheks seesuguseks alaks on võimlemine. 1920. a. suvel peeti võimlemiskursuste puhul ka paar koosolekut võimlussõnade soetamiseks. On märkimisväärne, et mitmed sel puhul Veski poolt moodustatud oskussõnad, näit. *kükk*, *poolpööre*, *harkseisak* jmm., on jäänud tänini tarvitusele.

Töö filosoofia oskussõnade alal on olnud samuti väga ebauhtlane. On koos käidud 1920., 1922., 1930. ja 1936. aastal ja peetud 18 koosolekut, kuid süstemaatiliselt

pole filosoofilisi oskussõnu kuigi palju läbi töötatud. On harutletud ainult sõnu, mis olid ühel või teisel õppejõul kõige hädavajalikumad. J. V. Veski ettepanekutest sel alal võiks nimetada sõnu *ilmum* (= Erscheinung), *näim* (= Schein), *seadumine* (= Einstellung), *taibe* (= Einsicht), *tervus* (= Ganzheit), *isesus* (= Selbigkeit), *tavastumine* (= Einübung) jne.

Muusika oskussõnade fikseerimiseks — peamiselt kooli tarbeks — peeti 1930. ja 1931. a. 4 koosolekut, kuid see töö jäi pooleli. Samuti ei saadud algusest kaugemale ka pedagoogika oskussõnastiku koostamisega, milleks Akadeemilise Pedagoogika Seltsi vastav toimikond 1932. a. katset tegi.

Aianduse alal soetati ühenduses „Tegeliku aianduse ja mesinduse käsiraamatu“ väljaandmisega 1934. a. vastava komisjoni poolt eesti vasteid aedvilja sortidele ja ristiti rohkesti meie aedades kasvatatavaid võõrsilt pärinevaid puid, põõsaid ja lilli. Käesoleva aasta kevadel peeti rida koosolekuid aianduse oskussõnade (ka varemates väljaannetes ilmunute) kooskõlastamiseks ja lõplikuks kinnistamiseks. Näiteina võiks J. V. Veski poolt soovitatud sõnadest tuua siin järgmisi: *aiand* (= Gartenbaubetrieb), *lillendus* (= Florikultur), *hangas* (= Knüppelzaun), *laõndumine* (= Ablagerung), *võistvirves* (= Afterleittrieb), *neostushali* (= Bindegrün) jne.

Edasi on J. V. Veski osa võtnud trükinduse sõnade koostamisest, aidanud soetada oskussõnu raamatupidamise, käsitöö, tennisemängu (ilmunud „Eesti tennisemäärustikus“ 1932), rahvatantsude ja mitmel muul alal. J. V. Veski on lugenud korrektuuri R. Wallneri „Arstirohtude ladinaeestikeelsest sõnastikust“ (1920), täiendavaid märkusi lisandanud J. Mannineni „Etnograafilisele sõnastikule“ (1925) ja Joh. Mey’ „Inglise-Eesti meresõnastikule“ (1925). Viimast on ta ühtlasi kooskõlastanud geograafilise oskussõnastikuga. Üldiselt on võrdlemisi vähe neid iseseisvus-aegseid oskussõnastikke, mille puhul J. V. Veski nii või teisiti pole tegev olnud.¹²

¹² Seesugused on: „Raudtee sõnastik“ 1922, „Muusika leksikon“ (Ed. Visnapuu koostatud) 1923, „Mäetööstuse oskussõnad“ 1927, „Eesti rahvarohutude sõnastik“ 1929 (R. Wallneri koostatud), „Võimlemise oskussõnad“ I 1931 ja „Valimik muusika-oskussõnu“ 1937.

Oleme jälginud eespool neid üksikuid komisjone, mille tööst J. V. Veski on aastate jooksul osa võtnud. Arvult on neid oskussõnade komisjone olnud tervelt 40, väga mitmesugustelt teadusealadelt. Mõnede toimkondade (näit. keemia, ajaloo) ainepiirkond on olnud õige lai, teiste oma (näit. grammatiliste oskussõnade ala) jällegi kaunis kitsas. Mõnedel aladel on töötanud terve rida komisjone (näit. põllumajanduse alal), teistel on aga üks komisjon töötanud püsivalt üle 10 aasta (ajaloo alal 15, õigusteaduse alal 14 aastat). Ja nõudedki on olnud neil eri komisjonidel õige erisugused: ühed on soovinud tarvitada enam rahvusvahelisi termineid, teised on aga nõudnud tingimata igale mõistele mingit eestilist vastet. Lisaks sellele on soovitud, et moodustatavad oskussõnad oma liitmis- ja tuletusviisilt vastaksid erialal tarvitatavale teaduslikule süsteemile. Samuti on olnud ka lähtekeel eri komisjonides erisugune. Enamik teadusealasiid on lähtunud vastavast saksakeelsest terminoloogiast. Mitmetel aladel, näiteks õigusteaduse ja sõjaväe alal, on lähtekeelena tulnud kasutada ka vene keelt. Loodusteaduste alal tuli eriti silmas pidada ladina keelt. Isegi kreeka keele oskus osutus tarvilikuks — ja seda nimelt usuteaduslike oskussõnade soetamisel. Seega nõuded, mis esitati keelelisele eksperdile, kes pidi tarvilikud eestikeelsed oskussõnad soetama, ei olnud sugugi väikesed. J. V. Veski on aga seda tööd—hoolimata selle raskustest — teinud haruldase püsivuse ja järjekindlusega.

Eriti selgub meile suur töökoorem, mis oskussõnade soetamisega J. V. Veski keelelanges, kui me vaatleme, mitmest komisjoni koosolekust ta aastate jooksul on osa võtnud ja kui palju see temalt aega on nõudnud.

Nagu vastavaid andmeid kokku võttes selgunud, on J. V. Veski alates 1918. aastast kaasa töötanud tervelt 3192-l oskussõnade komisjoni istungil.¹³ Kõige kibedamatel oskussõnade soetamise aegadel on Veskil tihti tulnud ühel päeval isegi mitmest vastava toimkonna koosolekust osa võtta. Töö on mõnedes komisjonides jätkunud pidevalt nii talvel kui suvel, nii argi- kui pühapäevadel. Mõnikord on üksiku toimkonna koosolek kestnud kuni 7 tundi, kuigi tavaliselt koosoleku vältus on olnud 2—3 tundi. Üldse on kõikidest nendest koosolekutest osavõtmine nõudnud J. V. Veski 7120 tundi ajakulu. Kui lähtuksime harilikust 8-tunnilisest tööpäevast, siis selguks meile, et J. V. Veski oskussõnastikkude soetamise

¹³ Andmed ulatuvad kuni 20. VI 1938.

komisjonides on töötanud 890 päeva ehk 2½ aastat järjest ilma pühapäeva pidamata. Seejuures on täiesti arvestamata jäetud veel aeg, mis on kulunud mitmesuguste eeltööde tegemiseks. Pealegi on seda keelerikastamistööd tehtud eraajast, tavaliselt ilma mingisuguse tasuta.

Missugused on siis selle hiiglatöö tulemused? Selgub, et nende komisjonide töö põhjal on trükist ilmunud kokku 32 oskussõnastikku. Neist on 4 avaldatud mingisuguses vastava-alalises teoses — harilikult selle lisana — ja 28 eraldi. Ära-trükina erialalistest ajakirjadest (Agronoomia, Eesti Arst, Usuteadusline Ajakiri jt.) on ilmunud 12 oskussõnastikku, iseseisva väljaandena 16. Suuremad ja sõnarikkamad on eri raamatutena ilmunud sõnastikkudest zoologia, õigusteaduse ja loomaarstiteaduse oskussõnastik. Kokku sisaldavad kõik need oskussõnastikud umbes 65.000 oskussõna.¹⁴ Peaaegu niisama palju komisjonide poolt väljatöötatud sõnu on aga trükist veel ilmumata (näit. keemia, ajaloo jt. alad). Seega ulatub J. V. Veski kaasabil soetatud sõnade arv 130.000-ni. See suur sõnade hulk ei ole saanud aluseks ainult meie teadusekeelele, vaid on tänuväärseks rikastuseks ka eesti ühis-keelele.

Püüame alamal jälgida, missugustest põhimõtetest lähtus J. V. Veski oma keelises loomingus ja kuidas nende põhimõtete teostamisel on suudetud arendada meie sõnavara. Juba 1908. a. — nagu varem märgitud — väitis Veski, et uute sõnade loomiseks oleks tarvis kindlaks määrata „sõnade arendamise reeglid“ ja selgitada, missugune tähendus on ühel või teisel liitel rahvakeeles. Sellega ütles Veski juba siis, et sõnade loomisel tuleb lähtekohaks võtta rahvakeel. Põhjali-kumalt käsitles J. V. Veski keelekujundamise põhimõttelist külge oma artiklis „Eesti kirjakeele edasiarendamise teedest“, mis ilmus 1913. a. koguteoses „Voog“. Siingi seab ta aluseks rahvakeelsusenõude, öeldes: „Kõik Eesti keele peaa-sjaliseks edasiarendamiseks tarvisminevad sugemed, kavad ja seadused peituvad meie keeles eneses, kui omapäralises Soome-Ugri keeltepere liikmes“.¹⁵ Sõnavara rikastamise võimalusi jälgi-des leiab ta, et meil tuleks kõigepealt sünonüümide tähendus-

¹⁴ Muidugi pole seejuures saadud arvestada seda, et terve rida oskussõnu esineb mitmes oskussõnastikus korraga. Minul kasutada olevate andmete järgi on trükist ilmunud 64.750 sõna, trükkimata on 64.100 sõna.

¹⁵ Voog I, lk. 100.

likud piirid kindlaks määrata ja jõude seisvaid või unarule jäänud sõnu enam tarvitama hakata. Teiseks nõuab ta sõnade liitmise reeglite õiget rakendamist ja näitab, kuidas nominatiivsest või genitiivsest liitumisest oleneb sõna tähendus (näit. *käsikiri* ja *käekiri*, *metsmees* ja *metsamees*). Eriti olulisteks peab ta aga uute sõnade soetamise seisukohalt tuletusliiteid. Viimaseid tuleb ainult osata õigesti kasutada. Sõnade massilist laenamist teistest keeltest ta ei poolda. Keele omapära säilitamiseks tuleb tema arvates „kõige pealt meie endi keele varade ja ta maitse tundmises sügavamaale tungida ja sealt — varematest keele rikkuse-tagavaradest, niisamuti kui murretest — tarbe-aineid keele edasiehitamiseks juurde ammutada; küllap siis selgub, et meie sõnadevalik sugugi nii suurt nappust ega varjundustekehvust ei ilmuta, nagu meil nüüd kurdetakse“.¹⁶ Siin esitatud põhimõtteid — eriti rahvakeelsuse ja reeglipärasuse nõuet — on J. V. Veski ka hiljem silmas pidanud nii õigekeelsuse korraldamisel kui ka oskussõnade soetamisel.

Vaatleme nüüd nende põhimõtete teostamist veidi lähemalt mõnede näidete varal.

Oskussõnastikkude seisukohalt on väga oluline, et sõnadel, eriti aga sünonüümidel oleksid oma kindlad tähenduspiirid. J. V. Veski ongi püüdnud, nagu arstiteadusliku sõnastiku puhul märgitud, fikseerida sünonüümide tähendust. Lisaks varem esitatutele olgu ka siin toodud mõned näited: *üdi* — *säsi* — *aju*, *toit* — *sööt*, *-a*, *riie* — *rõivas*, *rasu* — *rasv*, *sau* — *savi*, *puu* — *puit*, *elus*, *elustuma* — *elav*, *elavnema*, *tõlkima* — *tõlgendama*, *toiming* — *tehing*, *suund* — *siht* — *eesmärk* — *otstarve*, *leping* — *sobing*, *kasu* — *kasum*, *ühik* — *üksus*, samuti ka *reaalsus* — *realiteet*, *individualaalsus* — *individualiteet* jpm.

Edasi on J. V. Veski elustanud terve rea sõnatüvesid, mis tänapäeval tundmata, kuid mis on esinenud varem keeles. Niisugused taaselustatud sõnad on näiteks *loonus-*, *loonuspalk* (= naturaal-, naturaalpalk), *kõnd*, *kõnnumaa* (= Einöde, Ödland), *elik* (= respective), *tõivama* (= versprechen), *ätel* (= toidukatlake sõduril), *nekk*, *-u* (= kättemaks), *lõiv* jt.

Eriti rohkesti on oskussõnade soetamisel kasustatud muresõnu, mis on ammutatud peamiselt Wiedemannist. Nii mõnigi kord on nende sõnade tähendust seejuures kas pii-

¹⁶ Voog I, lk. 115.

ratud või teisendatud. Näiteina säärastest sõnadest võiksid olla *öördama* (= denuntseerima), *noolutama* (= tagasi laskma), *käibima* (= sich umsetzen), *küüp, -i* (= Nute), *võra* (= Baumkrone), *jäte, jätte* (= Abfall), *rühvel* (= Hackmaschine, Hacke), *hõrgutis* (= delikatess), *poostmine, pooste* (= Zerstörung), *tihnas* (= feinkörnig), *kasav* (= würdig), *kääv, -i* (= Spindel), *soerd* (= monstrum), *vadak* (= seerum), *jäde, -me* (= rudiment), *korgas, korka* (= kavern), *kihn, -u* (= kapsel), *koelmu* (= kudemiskoht), *kolju* (= pealuu), *roie, roide* (= küljeluu), *kuuas, kuuda* (= kirve vars), *kulles* (= Kaulquappe), *lüü* (= kliister), *roiskumia, song, nugiline, rasedus* jpt.

Võrdlemisi vähesel määral on kasustatud oskussõnadeks soome laene. Soome eeskujul on näiteks loodud sõnad *väil, käimla, kinnisvara* (sm. *kiinteistö*), *hagema* jmm. Mõni sõna on moodustatud isegi kaugemate sugukeelte (tšeremissi, ungari) vastavate tüvede põhjal, näit. *nulg* (= *Abies*) ja *kühik* (= *Degen*).

Sõnade liitmisel on J. V. Veski rakendanud võimalikult kõiki keeles leiduvaid võimalusi. Nii on ta püüdnud tähenduslikult eraldada nominatiivseid ja genitiivseid liitumisi, näit. *toitaine* (= Nährstoff) ja *toiduaine* (= Nahrungsmittel), *kogudusliige* (= kogudus ise on liige) ja *koguduseliige, rakk-keha* (= rakuna esinev keha) ja *rakukeha* (= Zellkörper), *käsiraud* (= Handhabe) ja *käeraud* (= Handfessel), *meesnaine* (= Androgyn) ja *mehenaine, köisnõör* (= jäme nõör) ja *köienõör*, samuti ka *alkoholmürgistus*, kuid *veremürgistus, lihaskude*, kuid *lihaseümbris* jne. Lisaks sellele on ta võtnud tarvitusele veel omapärase omadussõnalise põhisõnale liitmise, näit. *aineskahi, hulgishind, ainastrükk, rakuskude, kivisrakk, rauasteras, säärisjalad, esmasabi, kaksiskirik, kinnispant* jne. Rakendatud on ka liitmist verbide ja abisõnade tüvedele, näit. *heitlaps, juhtkanal, levilaim, püsikeha, sigiosa, röövjalg, kaasomand, sissesopistis, taasteke, vaegmoone* jt. Märkida võiks veel neid üksikuid omapäraseid moodustisi, kus liitsõnast on saadud lihtsõna. Niisuguste hulka kuuluvad sõnad *pärak* (< pära-auk), *lõuats* (< lõuaots) ja *mujalu* (< mujal-olu).

Kõige rikkalikumaid ja mitmekesisemaid sõnavara rikastamise võimalusi on pakkunud J. V. Veskiile aga tuletusliited. Pidades silmas liidete tähenduslikku ja tuletuslikku külge on ta neid edukalt rakendanud uute sõnade moodustamiseks. Ta ei ole aga piirdunud mitte ainult tuletuslikult produktiivsete

liidete tarvitamisega, vaid on püüdnud ühtlasi keelest leida uusi liiteid ja uusi tuletamisvõimalusi. Vaatleme alamal, mis-suguseid sufikseid Veski sõnade soetamisel on kasustanud.

us-liite varal on moodustatud pöörd sõnade tüvedest ühelt poolt tegevust või tegevuse üksikjuhtumit tähendavaid sõnu, näit. *nakatus*, *asetus*, *maandus*, teiselt poolt aga ka konkreetseid mõisteid nagu *kaevus* (= Schacht), *hoius*, *panus*, *sillus*. Käändsõnadest on *-us* abil tuletatud olu ja seisundit märkivaid sõnu, näit. *väärus* (= Unrichtigkeit), *valmus*, *tarbus* (= Brauchbarkeit), *poegus*, *huvisus*, *soolsus* jne. Tähelepanu väärib *us*-liitelistest eriti see sõnade rühm, kus *-us* on liidetud *ma*-infinitiivi tunnusele, näit. *sündimus*, *suremus*, *toitumus*, *kaemus*, *teadumus* (= Erfahrung), *väärimus* jne. Tegevusalade märkimiseks on tarvitatud *ndus*-liidet, näit. *metsandus*, *põllundus*, *tulundus*, *mündindus*.

Liide **-e** (omastavas ka *-e*) on võimaldanud luua sõnu, mis väljendavad tegevust või teostust, varema keele eeskujul ka konkreetset eset, näit. *toime* (= Wirkung), *samme* (= Leistung), *virge* (= Alarm), *ümme* (= Umfang), *lööve* (= Ausschlag), *vaie* (= Einspruch, Einrede, Einwendung), *ulje* (= Vorsprung), *puue* (= defekt) jt.

e-liidet (omastavas **-me**) on J. V. Veski kasustanud aga ainult konkreetsemate mõistete tähistamiseks, näit. *märke*, *märkme*, *alge*, *algme*, *teade*, *teatme*, *loode*, *lootme* (= Chance, Aussicht), *lise*, *-me* (= Anhängsel), *pike*, *pikme* (= Länge), *nide*, *-me* (= Verknüpfung) jne.

Rohkesti on ta konkreetseid mõisteid (eriti neid, mis määravad tegevuse saadust, tulemust või vahendit) väljendanud ka *is*-liite varal, näit. *märgis* (= etikett), *pälvis* (= Erwerb), *teenis* (= Belohnung), *alis* (= objekt), *ülis* (= subjekt), *põhis* (= motiiv), *koormis*, *lõhis* (= Splint), samuti ka *avaldis*, *elatis*, *ergutis*, *soetis*, *teatis*, *toetis*, *vahetis*, *puhetis*, *töötis* (= Arbeitsprodukt), *valatis* (= Gussform, Form), *kivistis* (= Fossil) jt.

ik-liide on leidnud samuti rakendust konkreetsete mõistete märkimisel. Nii on *ik*-liite varal tuletatud oskussõnad nagu *rõõnik* (= Barriere), *tähik* (= kviitung), *loomik* (= üksikloom), *istik* (= Pflänzling), *kasvik* (= protsent), *tarvik* (= Requisit), *toimik* (= akt), samuti *märkmik*, *teatmik*, *taldmik* (= tallana esinev ese), *võlvmik* jt. Ka paljude looma- ja taimenimede moodustamiseks on tarvitatud *ik*-liidet (*kiirik*, *kevik*, *lestik*; *põisik*, *soovildik*, *käharik*).

Pöörd sõnadest on tuletatud **ng**-liitelisi oskussõnu, mis ta-

valiselt märgivad ühekordset tegevust, näit. *avang*, *arvang*, *sobing*, *suleng*, *vääring* jne.

ur-liite abil on väljendatud isikut või asja ta püsivas esinemises, näit. *haldur*, *kasur* (= Nützing), *vibur* (= Geissel), *võnkur* (= Balancier) jt.

Koha mõiste edasiandjaks on harilikult olnud **la**-liide: *hoidla*, *pahtla* (= Lagerstätte), *lambla*, *hobula*, *seedekulgl*a.

Teaduslikku rakendust on vastavat kogu, rühma ja ala tähendavate sõnade puhul leidnud liited **-kond**, **-(i)stu** ja **-stik**, näit. *ladekond* — *ladestu* — *ladestik*, *taimkond* — *taimistu* — *taimestik* jt.

Eriti loodusteaduste alal on rohkesti kasustatud liiteid **-jas** ja **-nd** sarnasuse mõiste märkimiseks, näit. *käävjas* (= spindelförmig), *tõrijas* (= tütenförmig), *kellukjas*, *kilpjas*, *huuljas*, *kobarjas*, *siugjas*; *võsund* (= Ausläufer), *paljand* (= Aufschluss), *orund*, *tanund*, *sisund* jne.

Vahendi või tööriista märkimiseks on rakendatud liide **-ts**, näit. *hõõrits* (= Reibahle), *kõõvits* (= Schaber), *põkats*, *nühits*, *kaabits* jt.

Võrdlemisi rohkesti on kasustatud ka **m**-liidet, mis märgib kas tegevuse vahendit või sellega ühenduses olevat asja, näit. *andam*, *ajam* (= Getriebe), *pugem* (= Saugloch), *tulem* (= Einkunft), *kogem* (= Absicht), *maitsem* (= Genussmittel), *ujum* (= nekton), *erim* (= variatsioon), *lukkum* (= sulgemisvahend) jpt.

Nagu eelmisest selgub, on J. V. Veski õige suurel määral sõnavara rikastuseks rakendanud mõningaid meie varem kirjanuduses võrdlemisi vähe esinenud liiteid, nagu **-is** (*-dis*, *-tis*), **-e** (omast. *-me*), **-istu**, **-kond**, **-jas**, **-ts** ja **-m**. Peale selle on ta aga tarvitusele võtnud ka mõningaid üpris haruldasi sufikseid, nagu seda on näiteks **-mu** ja **-ti**. Neist tähendab **-mu** kohta (näit. *elamu*, *valamu*, *tuhamu*, *pühamu*) ja **-ti** vahendit (näit. *jahuti*, *külmuti*, *loputi*, *siristi*, *nõelpihusti*, *koputi*; *är-riti*, *uinuti*, *sööviti*).

Isegi päris uute liidete varal on ta püüdnud sõnu luua. Nii on ta näiteks **le**-liitelistest verbidest tuletanud **el**-liitelisi vahendit märkivaid oskussõnu, nagu seda on *väntel*, *tõstel*, *hoidel*, *tiirel*, *tundel* jmm. Eeskujuks oli sellele sõnarühmale üks sõna — *väänel*.

Omadussõnade soetamiseks on J. V. Veski kasustanud veel (**l**)**as**-liidet (*kõlblas*, *meelas*, *komblas*, *tundlas*) ja umbisikulise tegumoe infinitiivile liitunud **tu**-sufiksit (*mõeldamatu*, *vastuvõetamatu*, *usutamatu*). Viimase ülesandeks on väljen-

dada mitteteostatavat, mittevõidavat, näit. *vaieldamatu* on see, mille vastu ei saa vaielda, *nähtamatu* see, mida pole üldse võimalik näha jne.

Omapärase sõnasoetamise viisina väärrib märkimist, et J. V. Veski on käändsõnadena tarvitusele võtnud terve rea verbi-tüvesid, näit. *vaat*, *-u* (= Ansicht), *tõrk*, *-u* (= Widerstand), *väit*, *-u* (= Thesis), *arend* (= Gebilde), *taand* (= Rücksprung), *ajend* (= Veranlassung), *uurend* (= gravüür), *tõend*, *laiend*, *väljend*, *omand*, *pärand* jne.

Ka pöörd sõnade alal on J. V. Veski samuti väga rohkesti mitmesuguste liidete varal sõnu loonud. Kõige enam on siin vahest rakendust leidnud *ta-* (*sta-*, *nda-*), *le-* ja *ne-*liide, näit. *viretama* (= radieren), *ennistama* (= restituieren, wiederherstellen), *sisestama* (= einbetten), *edastama* (= apellieren), *haaklema* (= klammern), *paiknema* (= lokalisieren), *moendama* (= modifizieren) jne.

Lisaks võiks märkida, et J. V. Veski on püüdnud vastet leida ka saksa *ent-*prefiksile. Nii näiteks on ta moodustanud sõnast *värvitu* pöörd sõna *värvitustama*, mis vastaks sõnale *entfärben*. Samuti on tuletatud ka rida teisi sõnu nagu *veetustama* (= entwässern), *rahvatustama* (= entvölkern) jm. Viimased sõnad tunduvad oma pikkuse tõttu veidi raskepärastena, kuigi samasugused moodustised ei puudu ka ungari keeles.

Liidete varal soetatud oskussõnade üheks puuduseks näib olevat, et samast tüvest tuletatud sõnad üksteisest häälikuliselt väga vähe erinevad. Nii näiteks on võib-olla ühiskeele seisukohalt raskevõitu erinevaid tähendusi meeles pidada kas või seesuguste sõnade puhul, nagu seda on *kohaldama* (= anwenden), *kohandama* (= anpassen), *kohastama* (= zumesen) ja *kohastuma* e. *kohanema* (= sich anpassen). Sellest hoolimata on nad siiski palju omasemad ja kergemad meile, kui teistest keeltest laenatud uued tüvisõnad.

J. V. Veski sõnasepana on püüdnud — nagu nägime — sõnavara rikastamiseks kasutada kõiki keeles leiduvaid vahendeid. Seejuures on ta eriti silmas pidanud tuletamisviisi reeglipärasust. Nii mitmeidki varem võõriti tuletatud vorme on ta pidanud ka oskussõnastikkude puhul parandama. Näiteina võiks siin nimetada maateaduse alalt sõnu nagu *mäestik*, *lius-tik*, mis omal ajal esinesid *mägestik*, *liugustik* kujul.

Meie tuletusõpetuse sihikindel kujundamine ja selle teadlik rakendamine oskussõnade loomisel on tulnud suureks ka-

suks eesti keelele. Need tuhanded sõnad, mis Veski poolt loodud ja oskussõnastikkude kaudu tegelikkuses vastavatel erialadel tarvitusele võetud, kõnelevad juba ise enese eest. Nende sõnade tarvitamine ei ole aga piirdunud mitte ainult kitsaste erialaliste ringidega, vaid paljud neist sõnadest — nagu varem korduvalt märgitud — on saanud kooli, kirjanduse ja õigekeelsuse sõnaraamatute kaudu meie keele põliseks varaks. See-sugused sõnad on näiteks *asula, rohtla, tase, imik, ühik, valk, maak, käive* (omast. *käibe*), *juhis, juhend, maistu, näidis, väljak, sajand, üllas, vääris, asustama, lahustama, eritama, koostama, sõltuma, loendama, läbima, liiklema, kinnistama, söövitama, avastama* jne. jne.

Oleme heitnud pilgu meie oskussõnastikkude kujunemisradadele ja näinud, kuidas viimaste 20 aasta jooksul üks komisjon teise kõrval on püüdnud fikseerida oma eriala oskussõnu. Kõikides neis komisjonides on püsivalt, ennastsalgavalt ja loovalt kaasa töötanud lektor J. V. Veski. Raske on kujutleda, missuguseks küll meie teadusekeel oleks võinud kujuneda, kui kõik need komisjonid oleksid töötanud omaette. J. V. Veski suureks teeneks jääb, et ta on suutnud keelilise eksperdina neis komisjonides oskussõnade soetamise tööd kindlate põhimõtete kohaselt juhtida. Selle tulemuseks on küllaldane ühtluse meie praeguses teadusekeeles. Seda on pidanud tunnustama isegi need, kes võrdlemisi kriitiliselt on suhtunud sellesse töösse. Nii kirjutab J. Mets „Agronomias“ 1934. a. järgmiselt: „Kui meil ei oleks pea kõigi oskussõnade korraldamisel kaasa töötanud J. V. Veski, siis valitseks oskussõnade alal küll tõeline baabelisegadus“.¹⁷

Kui Eesti iseseisvuse algusaastail meie teadusekeel peaaegu täiesti puudus, siis võivad nüüd — tänu sellele suurele tööle — kõik meie teadlased oma töid avaldada eesti keeles. Isegi „Eesti entsüklopeedia“ ilmumine sai võimalikuks alles selle aastatepikkuse eeltöö järele, mille J. V. Veski teadusekeele loomiseks oli oskussõnastikkude komisjonides teinud.

A. Kask.

J. V. Veski et les vocabulaires de mots techniques estoniens.

Le projet de composer un vocabulaire technique en estonien naquit dès la fin du siècle dernier, mais on ne put entreprendre ce travail plus en détail que dans la seconde décade de ce siècle. Le

¹⁷ J. Mets, Meie keelehädad ja õigekeelsuse allikad. Äratrükk „Agronomias“, lk. 21.

besoin de vocabulaires techniques estoniens se fit plus vivement sentir à la naissance d'un état estonien indépendant, l'estonien étant alors devenu la langue de l'université et de la science estoniennes. Les représentants des spécialités scientifiques de l'université entreprirent de mettre sur pied les vocabulaires techniques avec le lecteur d'estonien J. V. Veski. A cette fin on constitua à Tartu des commissions avec les représentants des facultés, des institutions universitaires, des organisations universitaires ou professionnelles (par exemple juridique, médicale) intéressées, lesquelles rassemblèrent des matériaux touchant le vocabulaire dans leurs spécialités respectives et y travaillèrent avec l'aide de l'expert linguistique J. V. Veski. C'est ainsi que toute la langue de la science estonienne a été créée sous la direction linguistique de J. V. Veski. Au cours des vingt dernières années J. V. Veski a participé aux travaux de commissions dans quarante domaines différents. On a créé des mots pour la zoologie, la géographie, les mathématiques, le droit, l'agronomie, la botanique, la sylviculture, la médecine, le génie civil, la chimie, l'histoire, l'histoire de l'art, la théologie, l'art vétérinaire, l'histoire littéraire, la bibliothéconomie, la philosophie, etc. . . Pour ce travail J. V. Veski a eu à participer jusqu'à présent à 3192 réunions, qui ont exigé 7120 heures de temps. Par intérêt pour le développement de la langue scientifique il a fait ce travail presque complètement sans rémunération. Le fruit de ce travail a été, jusqu'à maintenant, la publication de 32 vocabulaires techniques divers, dont 28 parus comme ouvrages séparés. Les vocabulaires techniques publiés contiennent environ 65.000 mots, mais un nombre égal est encore inédit. En tout le nombre des mots créés dans ces commissions s'élève à 130.000 environ. Les plus considérables de ces vocabulaires techniques sont ceux de la chimie (des sciences techniques à proprement parler) avec 25.000 mots, de l'histoire avec 20.000 mots et du droit avec 16.000 mots. Pour l'établissement des termes techniques J. V. Veski a utilisé dans la plus large mesure les mots dialectaux estoniens, dans une mesure moindre il a puisé des radicaux dans l'ancienne langue littéraire et dans les langues apparentées à l'estonien. Dans la création des termes techniques il a eu recours abondamment à la composition de mots. Mais J. V. Veski a le plus employé la dérivation au moyen de suffixes. Tous les suffixes estoniens ont trouvé leur application (par. ex. *-us*, *-e*, *-is*, *-ng*, *-ur*, *-la*, *-kond*, *-stik*, *-istu*, *-jas*, *-nd* etc.). Il a aussi créé des mots avec des suffixes tout à fait rares ou employés seulement par lui comme *-m*, *-mu*, *-ti*, *-las*, *-el*. Le mérite de J. V. Veski est d'avoir élaboré la dérivation estonienne et de l'avoir utilisée avec succès pour l'enrichissement du vocabulaire estonien. Il a créé des milliers de mots dont un très grand nombre sont devenus d'un emploi général dans la langue estonienne commune. Il a unifié la langue scientifique estonienne qui aujourd'hui est suffisamment souple et riche pour servir aux savants estoniens dans toutes leurs spécialités. J. V. Veski, dont on célèbre cet été le 65e anniversaire, peut être considéré à juste titre comme le créateur de la langue scientifique estonienne.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

2-01-00891